

## מלחמת יום הכיפורים מבט חדש

חקר ההיסטוריה של מלחמות ישראל ובכלל, הינו דינאמי . ככל שאנו מתרחקים מהמלחמה, אנחנו נפגשים עם מידעים חדשים שלא מעט משנים את המחקרים עד כה.

בכל מחקרי מלחמות ישראל, לרבות מלחמת ששת הימים, המלחמה היחידה שנחקרה ביסודיות יחסית, על ידי מחלקת היסטוריה של צה"ל יותר מכל מלחמה אחרת, התקשו החוקרים להגיע למסמכים מדיניים ולמסמכים/ ספרים של מה שקרוי "הצד השני של המטבע" – צבאות ערב במלחמות.

ספרו של מי שהיה סגן הרמטכ"ל רב- אלוף ישראל טל ז"ל , שראה אור לפני כחודש וכן סדרת ספרים על צבאות ערב במלחמות ישראל , אל"מ מיל. פסח מלובני, שופכות אור חדש על הפיקוד העליון הישראלי במלחמה.

יתר על כן, המידע והתובנות ממקורות אלה, משנות כל מחקר שנעשה ויצא לאור במהלך 46 השנים האחרונות, לרבות המחקר של שמעון גולן על הפיקוד העליון במלחמה ולרבות פרסום המכון לחקר מלחמות ישראל על המלחמה.

ספרו של טל נכתב ע"י ישראל טל – טליק והובא לדפוס ע"י בנו רס"נ מיל. יאיר טל, שערך והוסיף משלו לפי הצורך. גם ספר זה של טליק, נכתב ללא הידע ממקורות ערביים שבספרי מלובני.

המקורות הערביים, בהם היסטוריה רשמית של סוריה וספרי מפקדים, מוכיחים כי הן צה"ל והן צבאות ערב, לא היה להם במהלך המלחמה, יידע על כוונות המנהיגים הערביים והישראליים, ההחלטות ומהלכי הצבאות.

חוסר ידע זה בזמן אמת, הוביל בשלושת הימים הראשונים הקריטיים, של מעבר מבלימה להתקפות נגד, להחלטות שגויות על הפעלת כוחות במרכזי הכובד במצרים ובסוריה.

נראה כי צה"ל הוכן כיאות במשך שש השנים, שבין יוני 1967 לאוקטובר 1973. משני מרכזי הכובד המלחמה צפויה, בהיעדר ניהול מו"מ עם מדינות ערב הגובלות בישראל, אפשר מרחב סיני ניהול קרב הגנה. שונה היה המצב בגולן שרוחבו לא עלה על 25 ק"מ. בזירה זו קודמו חטיבות מילואים של טנקים לחוני קדמי ונסללו דרכים נוספות לקיימות וכן תעלת נ.ט. לאורך קו הגבול עם סוריה.

### משחק מלחמה "איל ברזל"

במשחק מלחמה "איל ברזל" באוגוסט 1972, בו הייתי קצין אג"מ של מנהלת משחק המלחמה, דימה צה"ל סצנריו הקרוב לימי המלחמה הראשונים במלחמת יום הכיפורים. במשחק המלחמה היה אריק שרון, מפקד פיקוד הדרום, המתורגל. שמואל גונן היה מנהל התרגיל.

במשחק המלחמה, הצליח הצבא המצרי לצלוח את התעלה, המעוזים רובם נכבשו. עוצבות המילואים שהגיעו, אפשרו להדוף את הצבא המצרי ובוצעה צליחה אל תוך מצרים.

הרמטכ"ל שלא תורגל השמיע כמה מחשבות, בסיום התרגיל. הוא טען כי מועד המעבר לצליחה היה קצר מזה שיהיה במלחמה. כן, כדרכו בדיונים כאלה, תהה בקול מה יקרה אם צה"ל לא יקבל את ההתרעה של 48 – 72 שעות כהבטחת אמ"נ. או אז, אמר, ייוצר מה שכינה "מקרה הקטסטרופה".

במקרה זה של מה שמכנים "הדפ"א המסוכנת", קבע כי חיל האוויר לא יתקוף בשלב הראשון סוללות טק"א ושדות תעופה, על

פי התכנון הצה"ל, אלא ישתלב בבלימת הצבא המצרי הפולש. חיל האוויר, שבראשו אז היה מוטי הוד, תכנן את מה שקרוי אז, מבצע "שריטה", שעניינו סיוע לכוח השריון הבולם, בהתקפות "קלע", מחוץ למרחב האמ"ט. כן קבע, כי במצב זה על צה"ל להיות להציב חטיבת טנקים נוספת לקיימות בגולן ובסיני.

צה"ל סמך, כמעט ללא עוררין, על אמ"נ שיתן התרעה של 48 שעות לפני מתקפות מצרים וסוריה, זמן שיאשר לגייס ולהציב בגבולות את כל עוצמת הטנקים, למעלה מ- 1000 טנקים.

כן סמך צה"ל, על עוצמת חיל האוויר, שתסייע לכוחות הטנקים בקרב הבלימה.

### תכניות המלחמה של מצרים וסוריה

אנואר סאדאת, שהיה לנשיא מצרים בספטמבר 1970, ביטל את ההכנות לחידוש המלחמה של קודמו, נאצר, אך לא את שאיפתו לכבוש, לפחות חלקים של סיני. ב"פנורמה" של מלחמת יום הכיפורים מצוייה באכסדרת הכניסה, מפה המתארת את כיבוש מחצית סיני, אך סמוך למלחמה, הורה להסתפק בצליחת התעלה והתקדמות כדי 9 – 10 ק"מ, טווח הטק"א של מטריית טילי הקרקע – אוויר שקודמו בליל הפסקת האש.

במקביל, היה על הצבא הסורי, לכבוש את רמת הגולן.

תנאי יסוד במתקפה הזו – זירתית, היה השגת הפתעת צה"ל, ואי גיוס כוחות המילואים שלו.

### לקראת מלחמה – 5 אוקטובר 1973

למרות ידיעות, על ריכוז כוחות בשתי הזירות, הניח אמ"נ, כי אין סבירות גבוהה למתקפה ערבית. בהערכות מצב בפיקוד העליון, התקבלה הערכת המצב המודיעינית.

למרות כל אלה, חשש הרמטכ"ל מהיווצרות מקרה ה"קטסטרופה" והוא הורה לתגבר כל זירה כדי חטיבת טנקים נוספת. חטיבה 460 הורדה לסיני וקיבלה את הטנקים של חטיבה 7 שהועלתה לגולן. חטיבה 7 בגולן תוגברה כדי 100 טנקים. אלה נלקחו מימ"ח חטיבת ה"גיוס המהיר", חטיבה 179. כך ניצבו ב-6 באוקטובר 180 טנקים בגולן ו-300 טנקים בסיני.

גם ידיעת ה"זהב" של המודיעין לקראת ערב, לפיה צפויה מלחמה, לא שינתה את הערכת ה"סבירות נמוכה" למלחמה. זו לא הועברה לידיעת הרמטכ"ל.

בלילה נפגש ראש המוסד עם אשׂראף מרוואן בלונדון וקיבל ממנו התרעה למלחמה למחרת. זו הועברה לישראל והועברה לדרג המדיני והצבאי.

#### גיוס המילואים והערכות למתקפה אפשרית

האלוף טל כותב בספרו, כי הגיוס החל באיחור של 9 שעות. הוא תולה את כך בפעולה איטית של ראש המוסד בהעברת הידיעה ובהתנגדות שר הביטחון, שעדיין המשיך להאמין כי מתקפה ערבית לא תהיה, לגיוס מלא.

הצעת הרמטכ"ל למתקפת מנע אווירית על שדות התעופה הסוריים לא אושרה ע"י הדרג המדיני.

מפקד חיל האוויר הסורי גילה לאחר שנים, כי חשש מתקיפה כזו שתפגע קשות בחיל האוויר הסורי.

למחרת, אמרה גולדה מאיר לדדו כי היא מצטערת על שלא אישרה את המתקפה.

חיל האוויר, החל בהחלפת חימוש לקראת הגנת שמי המדינה.

מוטי הוד, גילה לאחר שנים, כי האיץ במחליפו בני פלד להכין את תצורת החימוש של חיל האוויר לקראת ביצוע מבצע "שריטה", אך בני פלד שהחליט כבר לפני המלחמה לזנוח את המבצע, לא שמע בקולו.

דדו החל בהכנות למתקפות נגד למחרת ואילו טליק החל לארגן את גיוס המילואים. הוא סבר, כי היה צורך להתמקד בגיוס המילואים בלבד.

טליק הורה לגייס את המילואים, לצוות כל טנק עם חימוש חלקי ועם צוותות לא אורגניים ולהחיש גופי טנקים לשתי זירות המלחמה.

### מלחמה

בניגוד להערכת אמ"נ כי המתקפה תחל עם ערב, החלה המתקפה הדו - זירתית, כבר בשעה 14.00.

הרמטכ"ל הורה לבני פלד לבצע את המתקפה שלא אושרה בבוקר, אך נוכח כי כל מערך חיל האוויר הועלה למשימת הגנת המדינה. כל החימוש לתקיפה שלא הוסר ממרבית המטוסים הושלך לים.

חיל האוויר שהיה אמור במצב כזה, להשתתף בבלימה, ביצע עד ללילה, רק תקיפות "קלע" מועטות יחסית, על פי מתכונת מבצע "שריטה". באותו יום בוצעו גיחות תקיפה בסיני ו- גיחות תקיפה בגולן.

הרמטכ"ל הורה לגונן, להחזיק מה שכינה "אגרופי טנקים" מאחור, אך שלוש החטיבות נעו כולן לעבר המעוזים וקו המגע.

בגולן, פיקד מח"ט 188 על קרב ההגנה. הטנקים של שתי החטיבות קודמו לקו המגע, כולל גדוד טנקים, שהיה אמור להישאר כעתודה בנפת.

עד לבוקר הצליחו המצרים להעביר את כוחותיהם אל מעבר לתעלה.

## 7 אוקטובר

התחושה בבוקר הייתה כי קו המעוזים נתפס ע"י המצרים וכי בגולן הצליחו כוחות סוריים לחזור אל עבר מרכז הגולן וקיים סיכון לגלישה סורית לעמק של אצבע הגליל. כוחות המילואים בפועל הגיעו לזירות, רובם על שרשראות במחצית הזמן המשווער.

נראה היה כי דרום הגולן נכבש, כמוהו כמוצב החרמון. נראה היה כי המצרים ימשיכו להתקדם לתוך סיני.

מה שאמ"נ לא ידע, או כן ידע, אך לא הפנים זאת, כי הצבא המצרים הסתפק ברצועה של 9 – 10 ק"מ.

הצבא הסורי לא ידע בלילה הראשון, כי למעשה לא נותרו כוחות של טנקים ישראלים בדרו הגולן, למעט כ- 18 טנקים של גדוד 53 וגם הוא נסוג בבוקר לתל פרס.

בפועל רק חטיבת טנקים אחת סורית הגיעה למרכז הגולן ובמרכז הגיעו רק כ- 30 טנקים לציר הנפט וחזרו לחושניה. במקומם נכנס גדוד טנקים אחר אל מדרום לנפת.

עם בוקר החל חיל האוויר לתקוף סוללות טק"א מצריות, אך בשל הסכנה לנפילת הגולן הפנה הרמטכ"ל את חיל האוויר לגולן. כן

הורה לאוגדת העתודה 146, בהיעדר דיין שהיה בזירת הצפון, לנוע לגולן.

חיל האוויר החל לתקוף את סוללות הטק"א הסוריות, אך נכשל ואיבד מטוסים.

בגולן תקפה דיביזיה 1 לעבר נפת ונבלמה ע"י חטיבה 679. הצבא הסורי קבע לאחר המלחמה, כי זה יהיה יום השריון השנתי.

חטיבות המילואים 179, 4 הגיעו לבמת ההר ובלמו כוחות סוריים שהגיעו אל סמוך למורדות מהגולן לעמק.

כאמור, הצבא המצרי לא התקדם אותו יום, אך גם אמ"ן וגם פיקוד הדרום סברו כי המצרים מתקדמים לתוך סיני.

בשל כך, פיצל הרמטכ"ל את חיל האוויר, בין שתי הזירות.

הוחל בתכנון מתקפות נגד ב- 8 באוקטובר.

## 8 אוקטובר

בבוקר החלו שתי מתקפות נגד בגולן ובסיני. בגולן תקפה אוגדה 146 בציר הדרומי, חטיבה 179 בציר הצפוני וחטיבה 4 ממעלה גמלא, לעבר מרכז הגולן.

במרכז המשיך הקרב בין חטיבה 679 לדיביזיה 1 הסורית. כוחות סוריים נסוגים יצרו את כיס חושניה.

הרמטכ"ל הצהיר בפני התקשורת, כי חל מהפך הלחימה וצה"ל תוקף נגד ו"ישבור את העצמות" של הערבים.

מתקפת הנגד אותו יום בוצעה לא לפי הנחיות הרמטכ"ל ונכשלה.

## 9 אוקטובר – ה"יום השחור" במלחמה

טליק מתאר את תחושות הקשות במצפ"ע, לא מעט בשל כישלון המתקפה בסיני. מפקד חיל האוויר הוסיף לתחושה הקשה בשל הידלדלות סד"כ מטוסי חיל האוויר.

אותו יום סומנו קווי עצירה חדשים במרכז הגולן ובקו המעברים בסיני. גם סיוע מטוסים וטנקים מארה"ב התמהמה.

גולדה אף רצתה לטוס ולהיפגש עם נשיא ארה"ב.

לפי מקורות זרים הכינה ישראל גם את הנשק האטומי שלה.

בפועל המציאות בשטח הייתה שונה. בגולן החלו הסורים לסגת לתוך "כיס חושניה" ובסיני לא המשיכו המצרים להתקדם. טליק מתאר יום זה כיום מדכא.